

• F I N A N S E I P R A W O F I N A N S O W E •

• Journal of Finance and Financial Law •

Marzec/March 2016 • vol. III, no. 1

ISSN 2353-5601

<https://doi.org/10.18778/2391-6478.3.1.08>

ZNACZENIE WIEDZY FINANSOWEJ W PROCESIE ZARZĄDZANIA FINANSAMI OSOBISTYMI

Marta Musiał*

Streszczenie:

Celem niniejszego artykułu jest wykazanie niskiego poziomu wiedzy finansowej wśród Polaków mieszkających w największych polskich miastach. Ponadto na podstawie zrealizowanych badań ankietowych¹ podjęto próbę weryfikacji następujących hipotez badawczych. Hipoteza pierwsza zakłada, iż poziom wiedzy finansowej jest uwarunkowany czynnikami demograficzno-społecznymi, tj. płeć, wiek czy wykształcenie. Druga hipoteza zakłada, że istnieje zależność pomiędzy wiedzą finansową osoby a czynnikami finansowymi, tj. dochód, wydatki i oszczędności gospodarstwa domowego danej osoby.

Słowa kluczowe: wiedza finansowa, zarządzanie finansami osobistymi, finanse gospodarstw domowych.

JEL Class: D14, D31, L84.

Przyjęto/Accepted: 03.03.2016

Opublikowano/Published: 31.03.2016

WPROWADZENIE

W ostatnich latach wiedza finansowa stała się zasobem postrzeganym jako konieczny do poprawnego funkcjonowania na rynku finansowym. Stało się tak za sprawą rosnącej sofistyki rynków finansowych. Oznacza to, iż klienci nie tylko wybierają pomiędzy oprocentowaniem na dwóch różnych lokatach bankowych czy planach oszczędnościowych, ale oferuje się im szeroki asortyment

* Doktor, Zakład Finansów Osobistych i Behawioralnych, Katedra Bankowości i Finansów Porównawczych, Wydział Zarządzania i Ekonomiki Usług, Uniwersytet Szczeciński.

¹ Praca powstała w wyniku realizacji projektu badawczego o nr 2013/09/N/HS4/03697 finansowanego ze środków Narodowego Centrum Nauki.

złożonych instrumentów finansowych do oszczędzania i pożyczania pieniędzy, z szeroką gamą opcji. Przy tym odpowiedzialnością i ryzykiem związanym z podjęciem decyzji finansowej, która będzie miała ogromny wpływ na przyszłe życie danej osoby, obarczony jest klient, a nie bank czy rząd. Wobec powyższego wiedza finansowa powinna być dostępna dla szerokiego grona osób, aby każdy mógł ją pogłębiać i wykorzystywać w życiu codziennym.

Celem niniejszego artykułu jest wykazanie niskiego poziomu wiedzy finansowej wśród Polaków mieszkających w największych polskich miastach. Ponadto na podstawie zrealizowanych w ramach projektu badawczego o nr 2013/09/N/H54/03697 finansowanego ze środków Narodowego Centrum Nauki podjęto próbę weryfikacji następujących hipotez badawczych:

1. Poziom wiedzy finansowej jest uwarunkowany czynnikami demograficzno-społecznymi, tj. płeć, wiek czy wykształcenie.
2. Istnieje zależność pomiędzy wiedzą finansową osoby a czynnikami finansowymi, tj. dochód, wydatki i oszczędności gospodarstwa domowego danej osoby.

1. PODSTAWY TEORETYCZNE

Gospodarstwo domowe definiuje się jako mikrojednostkę gospodarującą, która wytwarza dochód, dokonuje jego podziału na różne cele, produkuje dobra, świadczy usługi, gromadzi zapasy [Pałaszewska-Reindl i Michna 1986: 34]. B. Świecka [Świecka (red.) 2008: 15] natomiast definiuje gospodarstwo domowe jako autonomiczną jednostkę ekonomiczną, jednoosobowy (single), jak i wieloosobowy zespół spokrewnionych i/lub niespokrewnionych, wspólnie utrzymujących się i podejmujących decyzje o zagospodarowaniu środków w części lub całości wniesionych do budżetu domowego.

W literaturze przedmiotu można znaleźć wiele definicji finansów osobistych. Większość autorów utożsamia pojęcie finansów osobistych z finansami gospodarstw domowych [Campbell 2006: 1553–1604; Schuchardt i in. 2007: 61–69; Garman i Forgue 2008: 3; Melicher i Norton 2005: 3; Korenik i Korenik 2004: 17; Rytelewska 2008: 399; Bywalec 2009: 139; Jajuga 2007: 16; Waliszewski 2010: 32; Bogacka-Kisiel (red.) 2012: 10]. Na potrzeby niniejszego artykułu, autorka przyjmuje definicję finansów osobistych *sensu largo* B. Świeckiej [2014: 18]: „Finanse osobiste *sensu largo* to subdyscyplina finansów związana z gospodarowaniem (zarządzaniem) środkami finansowymi przez członków gospodarstw domowych. Inaczej mówiąc, finanse osobiste to z jednej strony pozyskiwanie, z drugiej strony wydatkowanie środków, a także oszczędzanie i inwestowanie środków finansowych przez członków gospodarstw domowych. W tym wypadku pojęcie finansów osobistych *sensu largo* może być jednoznaczne z pojęciem finansów gospodarstw domowych”. Natomiast pojęcie

zarządzania finansami osobistymi definiuje jako proces gospodarowania środkami finansowymi w celu osiągnięcia postawionych celów finansowych poprzez planowanie, organizowanie, wpływanie i kontrolę [Nogalski i in. 1994: 9] zachowań finansowych będących efektem podejmowanych decyzji finansowych. Zarządzanie finansami osobistymi/finansami gospodarstw domowych (ang. *personal finance management*) to proces ciągłego gospodarowania pieniędzmi składający się z czynności związanych z przygotowaniem i realizacją operacji pieniężnych. Do czynności tych można zaliczyć [Garman i Forgue 2008: 4; Kapoor i in. 2004: 4; Swart 2007: 17; Waliszewski 2011: 38]:

- uzyskiwanie dochodów – otrzymywanie zasobów z zatrudnienia i inwestycji;
- wydawanie – biorąc pod uwagę konsekwencje, oraz zasadę: wydatki < zarobki;
- oszczędzanie – pieniądze na „czarną godzinę” oraz na krótkoterminowe cele;
- inwestowanie – selekcjonowanie papierów wartościowych w celu uzyskania zysku;
- pożyczanie – mądre nawyki pożyczania i nienadużywanie kredytów;
- zarządzanie ryzykiem – odpowiednie ubezpieczenie pokrywające ryzyko;
- planowanie emerytalne – zabezpieczenie finansowe na późniejsze życie;
- planowanie podatkowe – umiejętne korzystanie z ulg podatkowych;
- transfer majątku – efektywne przeniesienie własności majątku na kolejne pokolenia.

Drugim istotnym pojęciem zawartym w tytule artykułu jest pojęcie wiedzy finansowej, które utożsamiane jest z angielskim terminem *financial literacy* (FL). Pojęcie to jest niestety niejednoznacznie definiowane w literaturze, a także często błędnie utożsamiane z pojęciem pokrewnym *financial capability* (FC) – tłumaczonym w polskiej literaturze jako świadomość finansowa². Zanim przedstawiona zostanie definicja pojęcia wiedzy finansowej, warto przytoczyć, jak samo pojęcie wiedzy jest ujmowane w literaturze. Wiedza obejmuje zarówno wiedzę sformalizowaną, czyli wiedzę jawną, dostępną dla świadomości właściciela, jak i wiedzę niesformalizowaną, zwaną ukrytą, która w sposób bezpośredni dla właściciela wiedzy jest niedostępna – pozostaje utrwalona w jego podświadomości i może dotyczyć wiedzy naukowo-technicznej lub też wynikać z wieloletniego doświadczenia [Krawczyk 2011: 103]. Raport przedstawiony przez OECD przedstawia następującą klasyfikację wiedzy [OECD 2000: 55]:

- wiedza „co”, która ukazywana jest w zestawach danych i faktów;
- wiedza „dlaczego”, wyjaśniająca relacje zachodzące między zjawiskami i procesami;

² Tłumaczenie polskie nie zawsze odzwierciedla istotę terminu anglojęzycznego, gdyż „świadomość finansowa” to po angielsku *financial awareness*, a nie *financial capability*, które również tłumaczone jest jako „świadomość finansowa”, ale ma dużo szersze znaczenie. Dogłębną analizę pojęcia *financial capability* i pojęć pokrewnych znaleźć można w: Zdanowska [2012: 251–260].

- wiedza „jak”, która odzwierciedla się w działaniach praktycznych;
- wiedza „kto”, wskazująca na osoby posiadające wiedzę „co”, „dlaczego” oraz „jak”.

Wiedza finansowa natomiast to umiejętność rozumienia finansów. Dokładniej, pojęcie *financial literacy* (wiedza finansowa) odnosi się do zestawu umiejętności i wiedzy, który umożliwia jednostce podejmowanie przemyślanych i efektywnych decyzji poprzez rozumienie finansów. Inaczej mówiąc, FL to zestaw wiedzy i umiejętności pozwalających zrozumieć zarówno zasady finansowe jakie panują na rynkach finansowych, jak i produkty finansowe oferowane na tych rynkach. FL jest pojęciem węższym aniżeli FC – „podkreśla obiektywną wiedzę na konkretne tematy związane z pieniędzmi, ekonomią lub finansami, oraz subiektywną pewność siebie” [PRI 2005: 4]. Termin ten został zdefiniowany jak następuje: umiejętność czytania, analizy, zarządzania i informowania o osobistej sytuacji finansowej, która wpływa na dobrobyt materialny. Wlicza się w to umiejętność dostrzegania wyborów finansowych, omawiania problemów finansowych bez (lub pomimo) dyskomfortu, planowanie przyszłości, oraz kompetentne odpowiadanie na wydarzenia, które wpływają na codzienne decyzje finansowe, wliczając w to wydarzenia gospodarcze [PRI 2004: 5].

2. METODYKA BADAWCZA

Badania ankietowe przeprowadzone zostały w 7 największych miastach Polski, tj.: Warszawa, Kraków, Łódź, Wrocław, Poznań, Gdańsk, Szczecin³, na początku 2015 r. w ramach realizacji projektu badawczego finansowanego ze środków Narodowego Centrum Nauki o nr 2013/09/N/HS4/03697.

Przyjmując dopuszczalny błąd na poziomie 5% ustalono, że należy przebadать min. 1 067 gospodarstw domowych. W badaniu wzięło udział 1 086 osób odpowiedzialnych za zarządzanie finansami osobistymi w swoich gospodarstwach domowych. Badania zostały przeprowadzone przy pomocy elektronicznego kwestionariusza ankiety (CAWI⁴) oraz papierowego kwestionariusza ankiety (PAPI⁵). Przy ankiecie bezpośredniej w badaniu pilotażowym zastosowano metodę doboru nielosowego, dobór jednostek typowych, w celu przetestowania kwestionariusza. Próba do badań bezpośrednich wylosowana została stosując metodę losowania warstwowego. Sposobem doboru respondentów w przypadku ankiety internetowej była metoda doboru werbunkowego, w postaci paneli dobrowolnych (patrz: Kaczmarczyk 2011: 98–100).

³ Według danych GUS na dzień 1 stycznia 2011 r., w Polsce jest 7 miast ponad 400 000 mieszkańców.

⁴ Ankieta CAWI (*Computer-Assisted Web Interview*) – badanie przeprowadzane za pośrednictwem Internetu.

⁵ Ankieta PAPI (*Paper & Pencil Interview*) – ankieta papierowa.

Do zbadania poziomu wiedzy finansowej posłużył test składający się z 10 pytań typu prawda/fałsz zaprezentowanych w tab. 1.

Tabela 1. Test wiedzy finansowej

Lp.	STWIERDZENIE
1.	13,71% wymiaru podstawy składki na nasze ubezpieczenie społeczne (emerytalne, rentowe i chorobowe) jest opłacane z naszej pensji, a 16,26% – przez pracodawcę.
2.	Konto oszczędnościowe to rodzaj konta osobistego.
3.	W przypadku bankructwa naszego banku lub SKOKu, Bankowy Fundusz Gwarancyjny wypłaci nam kwotę naszych depozytów nieprzekraczającą 100 000 euro.
4.	Odsetki od oszczędności nie są opodatkowane.
5.	Zakup obligacji Skarbu Państwa nie jest obarczony ryzykiem.
6.	Fundusze inwestycyjne zawsze inwestują część naszych środków w akcje.
7.	Zawsze opłaca się spłacić kredyt lub pożyczkę wcześniej niż przewiduje umowa.
8.	Korzystając z karty kredytowej w <i>grace period</i> (tłum. „okresie łaski”), można korzystać z kredytu nieoprocentowanego.
9.	W razie wypadku samochodowego spowodowanego przez nas wszystkie szkody zostaną pokryte z naszego ubezpieczenia OC.
10.	Środki zgromadzone na Otwartych Funduszach Emerytalnych są dziedziczone.

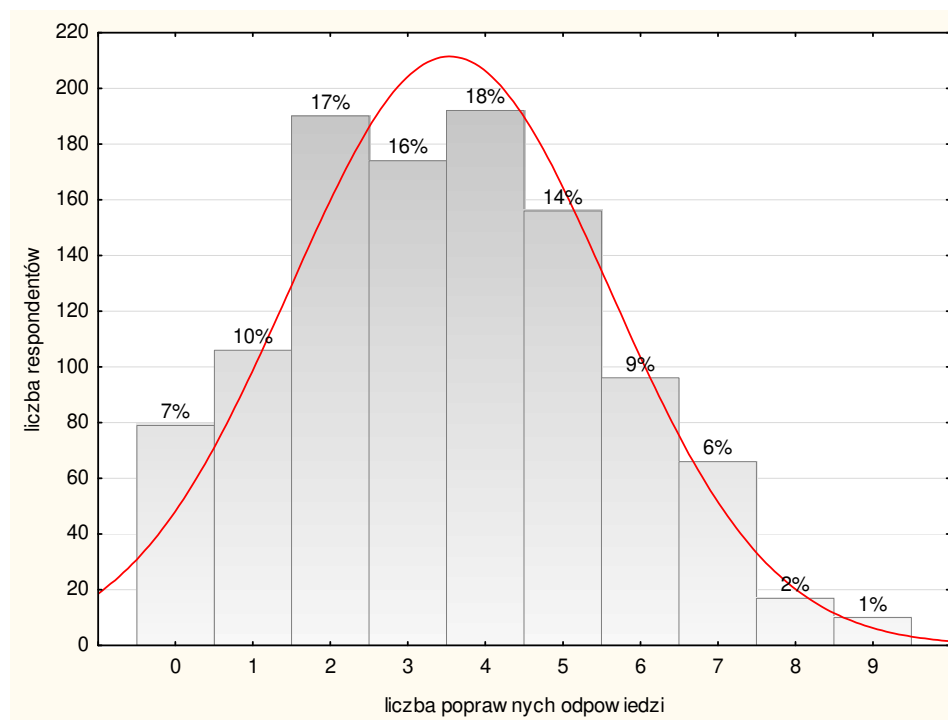
Źródło: opracowanie własne na podstawie badań zrealizowanych w ramach projektu badawczego o nr 2013/09/N/HS4/03697 finansowanego ze środków Narodowego Centrum Nauki.

3. WYNIKI BADANIA

Na podstawie przeprowadzonych badań ankietowych zbadano poziom wiedzy finansowej wśród mieszkańców 7 największych miast Polski. W przeprowadzonym badaniu respondenci rozwiązywali test wiedzy finansowej składający się z 10-ciu pytań prawda/fałsz (tab. 1). Dodatkowo respondenci mogli zakreślić odpowiedź „nie wiem”. Najmniej problemów sprawiły stwierdzenia nr 3: „W przypadku bankructwa naszego banku lub SKOKu, Bankowy Fundusz Gwarancyjny wypłaci nam kwotę naszych depozytów nieprzekraczającą 100 000 euro.” (56% poprawnych odpowiedzi), nr 4: „Odsetki od oszczędności nie są opodatkowane.” (45% poprawnych odpowiedzi) oraz nr 7: „Zawsze opłaca się spłacić kredyt lub pożyczkę wcześniej niż przewiduje umowa.” (46% poprawnych odpowiedzi). Natomiast najwięcej problemów sprawiły stwierdzenia nr 2: „Konto oszczędnościowe to rodzaj konta osobistego.” (15% poprawnych odpowiedzi) i nr 6: „Fundusze inwestycyjne zawsze inwestują część naszych środków w akcje.” (18% poprawnych odpowiedzi).

Średni wynik z testu wiedzy finansowej uzyskany przez mieszkańców największych polskich miast to 3,5 pkt. na 10 możliwych do zdobycia, natomiast

mediana wynosi 3 pkt. Za ledwie 18% badanych osób uzyskało z testu ponad 50% punktów (ponad 5 pkt.). Tylko 1% respondentów udało się uzyskać 90% punktów. Podczas gdy nikt nie rozwiązał testu bezbłędnie, niestety aż 7% badanych nie udzieliło ani jednej poprawnej odpowiedzi (rys. 1).

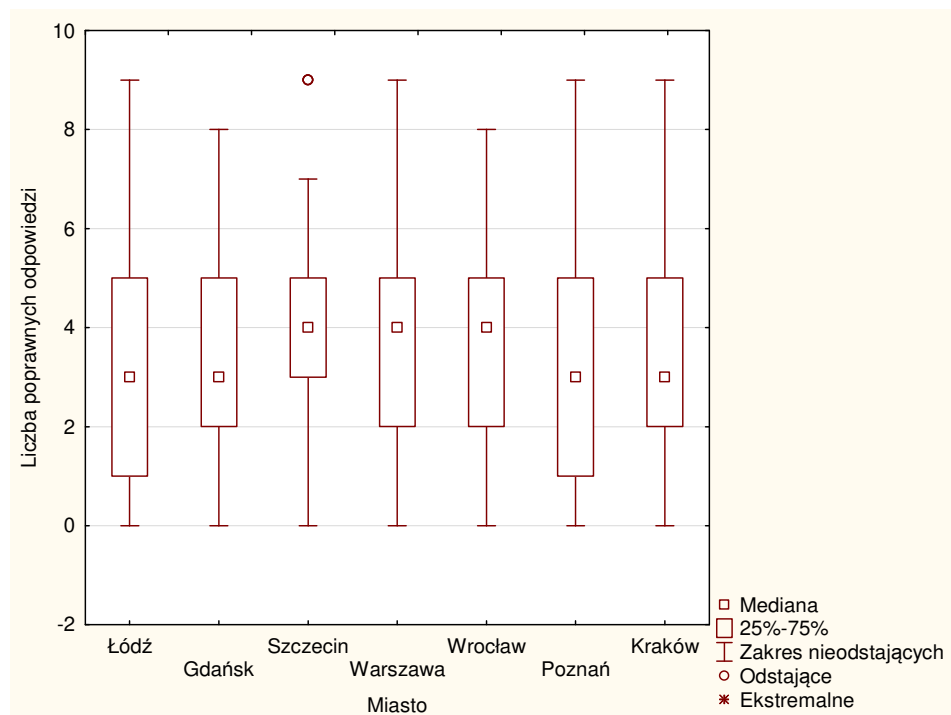


Rysunek 1. Rozkład poprawnych odpowiedzi z testu wiedzy finansowej

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań zrealizowanych w ramach projektu badawczego o nr 2013/09/N/HS4/03697 finansowanego ze środków Narodowego Centrum Nauki.

Na rys. 2 przedstawiono analizę wyników z testu wiedzy finansowej dla poszczególnych miast w Polsce. Analiza średnich wyników ukazała, że najlepszy wynik został osiągnięty przez mieszkańców Szczecina (4,13 pkt.), następnie Gdańska (3,71 pkt.), Warszawy (3,65 pkt.), Wrocławia (3,64 pkt.). Poniżej średniej ogółu badanych uzyskali mieszkańcy Krakowa (3,37 pkt.), Poznania (3,16 pkt.), Łodzi (3,07 pkt.). Osoby z najwyższym wynikiem (9 pkt./10 pkt.) znalazły się wśród mieszkańców Łodzi, Warszawy, Poznania i Krakowa oraz Szczecina. W każdym mieście natomiast w badaniu wzięły osoby, które nie udzieliły żadnej poprawnej odpowiedzi. Analizując zakres od 25% do 75% uzyskanych wyników w każdym mieście, można zauważyć, że w Szczecinie zakres

ten jest wąski – od 3 do 5 pkt., podczas gdy w Łodzi i Poznaniu wynosi od 1 do 5 pkt., co spowodowało niskie średnie wyniki z testu dla tych miast.



Rysunek 2. Wykres „ramka-wąsy” wyników testu wiedzy finansowej dla poszczególnych miast

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań zrealizowanych w ramach projektu badawczego o nr 2013/09/N/HS4/03697 finansowanego ze środków Narodowego Centrum Nauki.

Analiza wyników z testu wiedzy finansowej według wybranych cech demograficzno-społecznych pozwoliła wykazać, iż:

- mężczyźni uzyskali nieznacznie wyższy wynik na poziomie 3,7 pkt., podczas gdy kobiety uzyskały średnio 3,4 pkt.;

- osoby z pokolenia Y uzyskały 3,5 pkt., podobnie jak osoby z pokolenia seniorów, najlepszy średni wynik z testu wiedzy finansowej uzyskały osoby z pokolenia X – 3,7 pkt., natomiast najniższy (3,1 pkt.) – osoby z pokolenia osób dojrzałych;

- najwyższe wyniki uzyskały osoby z wyższym wykształceniem niepełnym oraz wyższym (3,7 pkt.), następnie osoby z wykształceniem podstawowym (3,2 pkt.), średnim (3,2 pkt.), pomaturalnym (2,9 pkt.) oraz zawodowym (2,7 pkt.).

Analiza korelacji przy wykorzystaniu współczynnika korelacji rang Spearmana wykazała, że nie istnieje istotna statystycznie zależność pomiędzy poziomem wiedzy finansowej a wiekiem badanej osoby czy liczbą osób w gospodarstwie domowym badanej osoby. Wykazano natomiast zależność pomiędzy wiedzą finansową a wykształceniem respondentów ($r = 0,11$ przy $p = 0,000$). Analiza testem U Manna-Whitneya wykazała, że istnieją istotne statystycznie różnice w poziomie wiedzy finansowej pomiędzy mężczyznami i kobietami. Analiza testem Kruskala-Wallisa wykazała, że istnieją istotne statystycznie różnice w poziomie wiedzy finansowej ze względu na zamieszkiwane przez respondentów miasto (tab. 2).

Tabela 2. Analiza korelacji czynników demograficzno-społecznych z wiedzą finansową

Lp.	Zmienne	Wiedza finansowa	
		Współczynnik	Istotność
1.	płeć	–	0,0271
2.	wiek	–0,0189	0,5346
3.	liczba osób w gospodarstwie domowym	–0,044	0,1488
4.	miasto	–	0,0028
5.	wykształcenie	0,11	0,000

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań zrealizowanych w ramach projektu badawczego o nr 2013/09/N/HS4/03697 finansowanego ze środków Narodowego Centrum Nauki.

Analiza korelacji przy wykorzystaniu współczynnika korelacji rang Spearmana wykazała, że istnieje istotna statystycznie zależność pomiędzy poziomem wiedzy finansowej a miesięcznym dochodem gd badanej osoby, miesięcznymi wydatkami ogółem gd respondenta oraz całkowitym zadłużeniem gd.

Tabela 3. Analiza korelacji czynników finansowych z wiedzą finansową

Lp.	Zmienne	Wiedza finansowa	
		Współczynnik	Istotność
1.	miesięczny dochód gospodarstwa domowego	0,1382	0,000
2.	miesięczne wydatki ogółem gd	0,110	0,0049
3.	miesięczne oszczędności	0,0385	0,326
4.	oszczędności ogółem gd	0,0441	0,275
5.	zadłużenie ogółem gd	–0,1291	0,012

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań zrealizowanych w ramach projektu badawczego o nr 2013/09/N/HS4/03697 finansowanego ze środków Narodowego Centrum Nauki.

4. DYSKUSJA

Od kilku lat na świecie prowadzone są badania nad świadomością finansową. Profesor Elaine Kempson z Centrum Badawczego Finansów Osobistych w Bristolu (*Personal Finance Research Centre in Bristol*) opublikowała raport [Kempson 2009] poświęcony metodologii badań z zakresu świadomości finansowej, w której zwraca uwagę na problem zróżnicowania badań na świecie pod kątem założeń badawczych, budowy kwestionariusza, wyznaczania próby badawczej itp. Analiza porównawcza badań przeprowadzonych np. w Wielkiej Brytanii, USA, Niemczech i Polsce jest niepoprawna z punktu widzenia metodologicznego, dlatego poniżej zostaną przedstawione wyniki i wnioski z poszczególnych badań.

W Polsce w ciągu ostatnich kilku lat powstało kilka raportów na temat wiedzy finansowej Polaków. Jednym z nich jest raport Departamentu Edukacji i Wydawnictw Narodowego Banku Polskiego, który systematycznie monitoruje stan wiedzy i świadomości ekonomicznej Polaków. W obiektywnym teście wiedzy ekonomicznej przeprowadzonym przez NBP w 2015 r., przeciętny Polak odpowiedział poprawnie na 10 z 20 pytań testu. W całej badanej populacji nie było jednak osoby, która znałaby dobrą odpowiedź na wszystkie pytania testu. Według badań NBP, dla polskiej młodzieży i dzieci najmniej problematyczne są pytania o zasady regulujące indywidualne zachowania finansowe – dotyczące systemu emerytalnego, systemu finansowego i bankowego oraz podatków. Największe deficyty w wiedzy dotyczą natomiast ogólnych zasad rządzących gospodarką: giełdą i rynkami walutowymi oraz zagadnień makroekonomicznych [NBP 2015].

Innym raportem poświęconym wiedzy finansowej dotyczącej obszaru kredytowania jest badanie „Wiedza o produktach kredytowych i wiarygodności finansowej w percepcji Polaków” przeprowadzone przez MillwardBrown na zlecenie Biura Informacji Kredytowej oraz Fundacji Kronenberga przy Citi Handlowy. Według tego badania, aż 39% Polaków określa stan swojej wiedzy z zakresu tematyki finansowej jako słaby, a 43% ocenia, że jest on średni. W rzeczywistości dane są jeszcze bardziej niepokojące. O ile 62% badanych deklaruje znajomość pojęcia zdolności kredytowej, a co drugi twierdzi, że wie, czym jest wiarygodność finansowa, to już o scoringu możliwości kredytowych czy RRSO nie ma pojęcia odpowiednio aż 58 i 78%. Problemy sprawiają również terminy typu upadłość konsumencka, pętla zadłużenia czy historia kredytowa [BIK 2014].

W 2012 r. ING Group przeprowadziło badania dotyczące kompetencji finansowych w 11 krajach europejskich: Hiszpanii, Francji, Włoszech, Turcji, Austrii, Niemczech, Holandii, Belgii, Luxemburgu, Polsce i Wielkiej Brytanii. Polska zajęła 7 miejsce w teście z wiedzy finansowej z wynikiem poniżej śred-

niej dla wszystkich krajów (2,74 poprawnych odpowiedzi). Pytania zawarte w teście dotyczyły takich zagadnień jak: stopy procentowe, inflacja, obligacje, kredyt hipoteczny, zysk i zwrot [ING 2012, dostęp: 25.01.2016].

Niski stan wiedzy finansowej Polaków został wykazany nie tylko we wspomnianych badaniach instytucji finansowych, ale również w badaniach naukowych [Maison 2013: 183–199; Iwanicz-Drozdowska (red.) 2011: 143–252; Kuchciak i in. 2014: 197–266].

PODSUMOWANIE

Podsumowując, wykazano na podstawie zaprezentowanych w artykule wyników badań pierwotnych, iż poziom wiedzy finansowej wśród mieszkańców dużych polskich miast jest niski, co wskazuje na konieczność podjęcia działań edukacyjnych w celu poprawienia ogólnego poziomu wiedzy w naszym kraju. Obecnie istnieje już wiele inicjatyw o tym charakterze, aczkolwiek są one mocno rozproszone i docierają do małej części populacji. Brakuje jednego ogólnokrajowego programu edukacyjnego rozpoczynającego się na najniższych poziomach edukacji, tak jak ma to miejsce w Wielkiej Brytanii.

Ponadto zweryfikowano pozytywnie postawione w artykule dwie hipotezy badawcze:

- Hipoteza 1. Poziom wiedzy finansowej jest uwarunkowany czynnikami demograficzno-społecznymi, tj. płeć, wiek czy wykształcenie.
- Hipoteza 2. Istnieje zależność pomiędzy wiedzą finansową osoby a czynnikami finansowymi, tj. dochód, wydatki i oszczędności gospodarstwa domowego danej osoby.

BIBLIOGRAFIA

- BIK, 2014, Wiedza o produktach kredytowych i wiarygodności finansowej w percepcji Polaków, MillwardBrown, Warszawa.
- Bogacka-Kisiel E. (red.), 2012, *Finanse osobiste. Zachowania – produkty – strategie*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- Bywalec Cz., 2009, *Ekonomika i finanse gospodarstw domowych*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2009.
- Campbell J.Y., 2006, *Household finance*, „The Journal of Finance”, vol. 61, nr 4.
- Garman E. T., Fogue R., 2008, *Personal Finance*, Houghton Mifflin Company, USA.
- ING, 2012, *ING International Survey on Financial Competence*,
http://www.economics.com/ing_international_survey/financial_competence_2012.
- Iwanicz-Drozdowska M. (red.), 2011, *Edukacja i świadomość finansowa. Doświadczenia i perspektywy*, Oficyna Wydawnicza SGH, Warszawa.
- Jajuga K., 2007, *Elementy nauki o finansach*, PWE, Warszawa.
- Kaczmarczyk S., 2011, *Badania marketingowe. Podstawy metodyczne*, PWE, Warszawa.
- Kapoor J. R., Dlabay L. R., Hughes R. J., 2004, *Personal finance*, McGraw-Hill, New York.

- Kempson E., 2009, *Framework for the development of financial literacy baseline surveys: A first international comparative analysis*, OECD.
- Korenik D., Korenik S., 2004, *Podstawy finansów*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- Krawczyk A., 2011, *Zarządzanie wiedzą w organizacjach inteligentnych. Rozwiązania informatyczne*, [w:] *Nierówności Społeczne a wzrost Gospodarczy. Społeczeństwo informacyjne – regionalne aspekty rozwoju*, „Zeszyt Uniwersytetu Rzeszowskiego”, nr 23.
- Kuchciak I., Świeszczak M., Świeszczak K., Marcinkowska M., 2014, *Edukacja finansowa i inkluzja bankowa w realizacji koncepcji silver economy*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź.
- Maison D., 2013, *Polak w świecie finansów*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- Melicher R. W., Norton E. A., 2005, *Finance – introduction to institutions, investment, and management*, John Wiley & Sons, Danvers.
- NBP, 2015, *Stan wiedzy i świadomości finansowej Polaków*, konsorcjum Pracownia Badań i Innowacji Społecznych „Stocznia” i Grupa IQS dla Departamentu Edukacji i Wydawnictw NBP, Warszawa.
- Nogalski B., Białas T., Czapiewski M., 1994, *Zarządzanie w różnych formach własności*, Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk.
- OECD, 2000, *Knowledge Management in the Learning Society*, Educations and Skills, Centre for Educational Research and Innovation, Paris 2000.
- Pałaszewska-Reindl T., Michna W., 1986, *Gospodarstwo domowe – ekonomiczna i organizacyjna baza rodziny polskiej*, [w:] T. Pałaszewska-Reindl (red.), *Polskie gospodarstwa domowe: życie codzienne w kryzysie*, Instytut Wydawniczy Związków Zawodowych, Warszawa.
- PRI (Policy Research Initiative), 2004, *Financial Capability and Poverty Discussion Paper*. Prepared by Social and Enterprise Development Innovations for the PRI Project „New Approaches for Addressing Poverty and Exclusion”, Ottawa.
- PRI (Policy Research Initiative), 2005, *Why Financial Capability Matters, Synthesis Report* prepared by Social and Enterprise Development Innovations for the PRI Project „New Approaches for Addressing Poverty and Exclusion”. Report on „Canadians and Their Money: A National Symposium on Financial Capability”, Ottawa.
- Rytelewska G., 2008, *Gospodarstwa domowe*, [w:] B. Pietrzak, Z. Polański, B. Woźniak (red.), *System finansowy w Polsce*, t. 2, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- Schuchardt J., Bagwell D. C., Bailey W. C., DeVaney S. A., Grable J. E., Leech I. E., Lown J. M., Sharpe D. L., Xiao J. J., 2007, *Personal finance: An interdisciplinary profession*, „Financial Counselling and Planning”, vol. 18, nr 1, Kingston.
- Swart N., 2007, *Personal financial management*, Creda Communication, New York.
- Świecka B. (red.), 2008, *Bankructwa gospodarstw domowych. Perspektywa ekonomiczna i społeczna*, Difin, Warszawa.
- Świecka B., 2009, *Niewyplacalność gospodarstw domowych. Przyczyny – skutki – przeciwdziałanie*, Difin, Warszawa.
- Świecka B., 2014, *Finanse osobiste jako subdyscyplina finansów* [w:] B. Świecka (red.), *Współczesne problemy finansów osobistych*, CeDeWu, Warszawa.
- Waliszewski K., 2010, *Doradztwo finansowe w Polsce*, CeDeWu, Warszawa.
- Waliszewski K., 2011, *Doradztwo finansowe w Polsce*, CeDeWu, Warszawa.
- Zdanowska M., 2012, *Financial capability – zdolność zarządzania finansami osobistymi*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego nr 680: Problemy Zarządzania, Finansów i Marketingu”, nr 21.

FINANCIAL LITERACY IMPORTANCE IN PERSONAL FINANCE MANAGEMENT

The purpose of this article is to demonstrate a low level of financial literacy among Poles living in the biggest Polish cities. Moreover, based on research we attempt to verify the following hypotheses. First hypothesis assumes that the level of financial knowledge is conditioned by demographic and social factors, i.e. gender, age or education. The second hypothesis is that there is a relation between people's financial knowledge and financial factors, i.e. income, expenses and savings of their household.

Key words: financial literacy, personal finance management, household finance.